

Kontrola Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, a bezpieczeństwo ekonomiczne

Piotr Szustak

Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Abstrakt:

Przedmiotem kontroli ZUS jest ocena rzetelności i prawidłowości wywiązywania się z zadań i obowiązków w zakresie ubezpieczeń społecznych przez płatników składek. Kontrola ZUS rozpoczyna się od doręczenia zawiadomienia o zamiarze wszczęcia kontroli, a z zawiadomienia tego powinien wynikać oznaczenie organu, data i miejsce wystawienia, oznaczenie przedsiębiorcy, zakres kontroli oraz imię nazwisko i podpis osoby udzielającej upoważnienia ze wskazaniem zajmowanego stanowiska. Kontrola ZUS sięga zwykle nie dalej niż poprzednich 5 lat. W związku z tym przedsiębiorca powinien pamiętać o przechowywaniu dokumentacji związanej z rozliczaniem z ZUS oraz poszczególnymi pracownikami. Przedsiębiorca ma prawo przyjąć kontrolujących w miejscu prowadzenia działalności lub po wyrażeniu przez niego zgody (w formie pisemnej) czynności kontrolne mogą zostać podjęte w siedzibie ZUS. Kontrola ZUS jest istotna również z punktu widzenia bezpieczeństwa ekonomicznego całego państwa, jak i poszczególnych jednostek. Każda zobowiązana do tego osoba musi opłacać odpowiednie składki, przedsiębiorcy mają obowiązek prawi-

dłowego zgłaszania wszystkich swoich pracowników i odprowadzania składek w odpowiedniej wysokości.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia społeczne, płatnik składek, kontrola Zakładu Ubezpieczeń Społecznych

Control of the Social Insurance Institution and economic security

Abstract:

The object of the ZUS audit is to assess the reliability and regularity of fulfilling tasks and duties in the field of social insurance by contribution payers. The ZUS inspection starts with the delivery of the notification of the intention to initiate the inspection, and the notification should indicate the authority, the date and place of issue, the entrepreneur's name, scope of control and the name and signature of the person granting the authorization with an indication of the position held. ZUS control usually goes no further than the previous 5 years. Therefore, the entrepreneur should remember about storing documentation related to settlements with ZUS and individual employees. The entrepreneur has the right to accept inspectors in the place of business or after giving his consent (in writing), control activities may be taken at the headquarters of the Social Insurance Institution. ZUS control is also important from the point of view of economic security of the whole state as well as individual units. Each person obliged to pay must pay appropriate contributions, entrepreneurs are required to properly report all their employees and pay the appropriate contributions.

Key words: social insurance, contribution payer, Control of the Social Insurance Institution

WSTĘP

Ubezpieczenia społeczne nastawione są na realizację konkretnego celu społecznego i na ogół występuje przymus uczestnictwa. Dzieli się one na : emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe. Obejmują osoby aktywne zawodowo bądź takie, które niegdyś były aktywne zawodowo. Członkowie systemu płacą składkę, której wysokość jest uregulowana prawnie. Mogą mieć cechy redystrybucyjne i powinny mieć długoterminowy plan finansowania świadczeń¹.

Współcześnie systemy ubezpieczeń społecznych oparte są na licznych regulacjach prawnych i ustalają zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym, zasady opłacania składek, finansowania systemu, organizację systemu, udział instytucji publicznych i prywatnych, uprawnienia do świadczeń przysługujących w razie zajścia określonych ryzyk socjalnych oraz tryb postępowania, w tym postępowanie w razie sporu. Zasadą jest, że ubezpieczenia są realizowane przez zobowiązane prawem do tego instytucje i finansowane przez podmioty prawem ustalone, w tym także przez same osoby uprawnione².

Ubezpieczenia społeczne niewątpliwie są ważne dla wszystkich obywateli, tak samo jak ważne jest, aby wszyscy zobowiązani płatnicy składek rzetelnie i uczciwie te składki opłacali. Niniejsze opracowanie przedstawia zakres i przedmiot kontroli ZUS oraz wpływ, jaki te kontrole mają na bezpieczeństwo ekonomiczne.

Prawa i obowiązki płatnika składek

Płatnikiem składek określa się powszechnie podmiot opłacający comiesięcznie obliczane z uwzględnieniem przewidzianych prawem potrąceń składki na ubezpieczenie społeczne. Płatnicy składek na ubezpieczenia społeczne oraz osoby ubezpieczeniom podlegające mają obowiązki wobec ZUS-u, a co za tym idzie niedopełnienie ich grozi sankcjami tak finansowymi, jak również prawnymi. Płatnikiem składek może być:

- Pracodawca (dla osób zatrudnionych na podstawie umowy o prace oraz poborowych, którzy odbywają służbę zastępczą),

¹ Ubezpieczenia społeczne, Opracowanie zbiorowe, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2014

² Art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 30 lipca 2004 r. o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej

- Zwierzchnia instytucja diecezjalna lub zakonna (w stosunku do objętych przez nią duchownych),
 - ZUS (dla osób, które podlegają ubezpieczeniom społecznym ze względu na pobór zasiłku macierzyńskiego),
 - Jednostka wypłacająca świadczenia i zasiłki socjalne oraz wynagrodzenia przysługujące w okresie korzystania ze świadczenia górniczego bądź stypendium na przekwalifikowanie (dla osób pobierających świadczenia socjalne wypłacane w okresie urlopu oraz osób pobierających zasiłek socjalny wypłacany na czas przekwalifikowania zawodowego i poszukiwania nowego zatrudnienia oraz pobierających wynagrodzenia w okresie korzystania ze świadczenia górniczego bądź stypendium na przekwalifikowanie,
 - Ubezpieczony zobowiązany do opłacania składek na własne ubezpieczenie społeczne,
 - Podmiot, na którego rzecz wykonana jest odpłatnie praca w czasie odbywania kary pozbawienia wolności bądź tymczasowego aresztowania (dotyczy to osób, które ją wykonują na podstawie skierowania do pracy lub podlegają ubezpieczeniom społecznym z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego),
 - Krajowa Szkoła Administracji Publicznej (w stosunku do słuchaczy, którzy pobierają stypendia),
 - Podmiot prowadzący pozarolniczą działalność (w stosunku do pracujących przy prowadzeniu tej działalności)³,
 - Kancelaria Sejmu w stosunku do posłów i posłów do Parlamentu Europejskiego⁴,
 - Kancelaria Senatu - w stosunku do senatorów,
 - duchowny niebędący członkiem zakonu albo przełożony domu zakonnego lub klasztoru - w stosunku do członków swych zakonów lub, za zgodą Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, inna zwierzchnia instytucja diecezjalna lub zakonna w odniesieniu do duchownych objętych tą zgodą,
 - jednostka organizacyjna podległa Ministrowi Obrony Narodowej - w stosunku do żołnierzy niezawodowych pełniących czynną służbę wojskową, z wyłączeniem żołnierzy pełniących służbę kandydacką,
 - ośrodek pomocy społecznej - w stosunku do osób rezygnujących

³ <http://www.zus.pl/pracujacy/system-ubezpieczen-spoecznych-w-polsce/platnicy-skladek-na-ubezpieczenia-spoeczne>, dostęp: 01.10.2018\

⁴ M. Stec, Obowiązki płatnika składek i ubezpieczonego, Gazeta Podatnika 2007, <https://www.podatki.biz/info/gazetapodatnika/>, dostęp: 02.10.2018

z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem, jak również w stosunku do osób pobierających świadczenie pielęgnacyjne, jeżeli zostanie uprawniony do wypłaty tych świadczeń przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta,

- powiatowy urząd pracy - w stosunku do osób pobierających zasiłek dla bezrobotnych, świadczenie integracyjne lub stypendium. Od 1 lutego 2009 r. płatnikiem składek w stosunku do osób pobierających świadczenie integracyjne jest centrum integracji społecznej,

- powiatowy urząd pracy - w stosunku do osób pobierających stypendium na podstawie przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy w okresie odbywania studiów podyplomowych i niepozostawania w zatrudnieniu,

- inne niż powiatowe urzędy pracy podmioty wypłacające stypendium w okresie szkolenia, stażu lub przygotowania zawodowego w ramach projektów lub programów finansowanych z udziałem środków funduszy strukturalnych Unii Europejskiej - w stosunku do osób pobierających stypendium w okresie szkolenia, stażu lub przygotowania zawodowego,

- podmiot wypłacający stypendium sportowe - w stosunku do osób pobierających te stypendia,

- minister właściwy do spraw finansów publicznych oraz dyrektor izby celnej - w stosunku do funkcjonariuszy celnych,

- wojewódzki urząd pracy - w stosunku do osób, których świadczenia pracownicze finansowane są ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, jeżeli świadczenia te wypłacane są przez ten urząd,

- jednostka obsługi ekonomiczno-administracyjnej utworzona przez jednostkę samorządu terytorialnego - jeżeli rozlicza i opłaca składki za ubezpieczonych wykonujących pracę w podlegających jej szkołach, przedszkolach i innych jednostkach organizacyjnych systemu oświaty,

- podmiot, w którym pełniona jest służba - w odniesieniu do żołnierzy zawodowych i funkcjonariuszy oddelegowanych do pełnienia w nim służby, jeżeli podmiot ten wypłaca im uposażenie,

- wójt, burmistrz lub prezydent miasta - w odniesieniu do osób otrzymujących świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy lub zasiłek dla opiekuna,
- podmiot, który wypłaca świadczenie szkoleniowe po ustaniu zatrudnienia - w stosunku do osób, którym wypłaca to świadczenie,
- pracownik, który na podstawie art. 21 rozporządzenia 987/2009 przejął obowiązki pracodawcy (podmiotu zagranicznego, który nie ma w Polsce siedziby ani przedstawicielstwa) w zakresie opłacania składek na własne ubezpieczenia społeczne,
- podmiot, w którym działa rada nadzorcza - w stosunku do członków rad nadzorczych⁵.

Płatnicy składek posiadają zarówno swoje obowiązki, jak i prawa. Za wykonanie zadań takich jak ustalenie prawa do świadczeń i ich wysokości i wypłata świadczeń z ubezpieczenia chorobowego płatnicy składek mają prawo wynagrodzenia, a wysokość stopy procentowej oraz tryb rozliczania wynagrodzenia określa minister właściwy ds. zabezpieczenia społecznego. Pozostałe zadania są wykonywane przez składników składek nieodpłatnie. Jeśli natomiast chodzi o obowiązki, to płatnicy składek mają obowiązek wykonywać zadania z zakresu ubezpieczenia społecznego, a są one określone w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych. Są oni przede wszystkim zobowiązani do opłacania składek na ubezpieczenia społeczne w przewidzianym przepisami terminie oraz przekazywania dokumentów związanych z ubezpieczeniami społecznymi i zdrowotnymi. Obowiązkiem płatnika składki ponadto jest dokonanie zgłoszenia osób, które podlegają ubezpieczeniom społecznym w ciągu 7 dni od daty zatrudnienia pracownika/powstania stosunku prawnego, który uzasadnia objęcie takiej osoby ubezpieczeniami emerytalnym i rentowym⁶.

Przedmiot i zakres kontroli

Kontrola płatników składek jest zadaniem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych określonym w ustawie z dnia 13 października 1998

⁵ Art. 86, rozdział X, Ustawa z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych

⁶ https://kadry.infor.pl/kadry/ubezpieczenia/zasady_podlegania/414171,Kontrola-ZUS.html, dostęp: 02.10.2018

roku systemie ubezpieczeń społecznych. Celem kontroli jest ocena wywiązywania się przez płatników składek z obowiązków w zakresie ubezpieczeń społecznych oraz innych zadań zleconych ZUS. Kontrola obejmuje w szczególności :

- 1) zgłaszanie do ubezpieczeń społecznych;
- 2) prawidłowość i rzetelność obliczania, potrącenia i opłacania składek oraz innych składek i wpłat, do które są pobierania zobowiązany jest ZUS;
- 3) ustalenie uprawnień do świadczeń z ubezpieczeń społecznych, wypłacanie świadczeń i dokonywanie rozliczeń z tego tytułu;
- 4) prawidłowość i terminowość opracowywania wniosków o świadczenia emerytalne i rentowe;
- 5) wystawianie zaświadczeń i zgłaszania danych dla celów ubezpieczeń społecznych;
- 6) dokonywania oględzin składników majątku płatników składek zalegających z opłatą należności z tytułu składek⁷.

Powyższy katalog obszarów kontroli jest jednak katalogiem otwartym, co oznacza, że kontrola może dotyczyć również innych obszarów. W tym aspekcie należy zwrócić szczególną uwagę na wyrok Sądu Najwyższego z 23 lutego 2005 r., w którym sąd stwierdził, że ZUS jest również uprawniony do zbadania ważności umowy o pracę w celu stwierdzenia objęcia ubezpieczeniem społecznym pracowników (III UK 200/04, OSNP 2005/18/292). Sąd dopuścił również możliwość zakwestionowania przez ZUS wysokości wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru składek, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że zostało ono wypłacone na podstawie umowy sprzecznej z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzającej do obejścia prawa⁸.

Kontrola ma charakter planowy, co oznacza, że jest prowadzona na podstawie rocznego planu kontroli. Dobór płatników składek w ramach realizacji planu kontroli jest poprzedzony analizą prawdopodobieństwa naruszenia prawa w zakresie ubezpieczeń społecznych oraz innych zadań, które zostały zlecone ZUS⁹. Kontrolę płatników

⁷ <http://www.zus.pl/przedmiot-i-zakres-kontroli>, dostęp: 02.10.2018

⁸ Ł. Hrynkiewicz, Ubezpieczenia społeczne w Polsce – 10 lat reformowania, Polityka Społeczna, http://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2013/03/ps_11-12_2011_1_hrynkiewicz.pdf, dostęp : 01.10.2018

składek przeprowadzają inspektorzy kontroli ZUS. W czynnościach kontrolnych może również uczestniczyć pracownik ZUS, który nie jest inspektorem kontroli, aczkolwiek przygotowuje się do przystąpienia do egzaminu kwalifikacyjnego na to stanowisko (kandydat na Inspektora Kontroli ZUS). Pracownik ten musi wówczas posiadać odrębne upoważnienie do uczestniczenia w czynnościach kontrolnych i powinien wylegitymować się dowodem osobistym¹⁰.

Kontrola rozpoczyna się od doręczenia płatnikowi składek upoważnienia do przeprowadzenia kontroli oraz okazania legitymacji służbowej. Upoważnienie to może być również doręczone osobie, która jest upoważniona do reprezentowania płatnika składek. Kontrola jest przeprowadzana w siedzibie płatnika składek oraz w miejscach, gdzie prowadzona jest działalność. Na wniosek płatnika kontrola może odbyć się również w placówce ZUS w sytuacjach, kiedy wymaga tego charakter czynności kontrolnych, trzeba przesłuchać świadka, ubezpieczonego (były pracownik), kiedy nie została zgłoszona do ZUS-u zmiana adresu siedziby bądź kiedy nie został wykreślony lub zmieniony adres siedziby firmy w ewidencji działalności gospodarczej lub KRS, a nie jest prowadzona działalność pod adresem tam zapisanym¹¹.

W odniesieniu do kontroli płatników składek, którzy są przedsiębiorcami stosuje się przepisy ustawy z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców. W odniesieniu do przedsiębiorców kontrola poprzedzona jest zawiadomieniem o zamiarze wszczęcia kontroli. Inspektor kontroli wszczyna kontrolę nie wcześniej niż po 7 dniach i nie później niż po 30 dniach od dnia doręczenia zawiadomienia płatnikowi składek. Na pisemny wniosek przedsiębiorcy inspektor może przeprowadzić kontrolę wcześniej niż po siedmiu dniach od doręczenia zawiadomienia. Z kolei przeprowadzenie kontroli po 30 dniach wymaga ponownego zawiadomienia. W sytuacji, kiedy w tym samym czasie działalność gospodarczą kontroluje inna uprawniona instytucja publiczna, wówczas inspektor kontroli ZUS odstępkuje od wszczęcia kontroli, aczkolwiek przedsiębiorca może wyrazić zgodę na równocze-

⁹ E. Hrynkiewicz, Ubezpieczenia społeczne w Polsce – 10 lat reformowania, Konferencja w Warszawie, http://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2013/03/ps_11-12_2011_1_hrynkiewicz.pdf, dostęp : 01.10.2018

¹⁰ A. Żolotar, Kontrola działalności gospodarczej przedsiębiorcy, Seria Zarządzanie, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2009

¹¹ E. Łopacińska, Zreformowany ZUS – ubezpieczenia według nowych zasad, fRf, Warszawa 1999

sne prowadzenie więcej niż jednej kontroli. Można również ustalić inny termin kontroli¹².

Obowiązujące przepisy nie wskazują, jak często ZUS powinien kontrolować płatników. W praktyce częstotliwość kontroli jest wyznaczana wymaganiami skutecznego dochodzenia należności z tytułu składek. Swoboda organów w zakresie czasu trwania, częstotliwości oraz sposobu przeprowadzania postępowania kontrolnego jest jednak znacznie ograniczona. Rutynowej, okresowej kontroli ZUS przedsiębiorca może spodziewać się raz na 4-5 lat. W uzasadnionych jednak przypadkach kontrola ta może być przeprowadzana z większą częstotliwością, a dotyczy to na przykład naruszenia przepisów przez płatnika bądź zgłaszania skarg przez osoby ubezpieczone. W chwili obecnej, ze względu na stosunkowo krótki (5 lat) okres przedawnienia należności składkowych, kontrole ZUS uległy nasileniu¹³.

Czas trwania kontroli różni się w zależności od statusu, mianowicie kontrola płatnika składek, który nie jest przedsiębiorcą, powinna trwać do miesiąca, a kontrola wymagająca pozyskania dowodów ze źródeł osobowych, opinii z innych instytucji powinna trwać do dwóch miesięcy. Kontrola płatnika składek, który natomiast jest przedsiębiorcą, w jednym roku kalendarzowym nie może przekraczać: 12 dni roboczych, jeśli kontrola dotyczy mikroprzedsiębiorstwa; 18 dni roboczych, jeśli kontrola dotyczy małego przedsiębiorstwa; 24 dni roboczych, jeśli kontrola dotyczy średniego przedsiębiorstwa; 48 dni roboczych, jeśli kontrola dotyczy innego niż powyższe przedsiębiorstwa. Termin rozpoczęcia kontroli ustala inspektor kontroli ZUS, jeśli nie dotyczy to przedsiębiorcy, po otrzymaniu upoważnienia do jej przeprowadzenia¹⁴.

Zakres kontroli powinien zostać szczegółowo wskazany w upoważnieniu do przeprowadzenia kontroli, przekazywanym płatnikowi w dniu wszczęcia postępowania. Postępowania kontrolne są przez ZUS roboczo dzielone na trzy rodzaje w zależności od tego, z jakiej przyczyny zostało wszczęte postępowanie oraz jaki zakres rozliczeń będzie w związku z tym badany. Wyróżnia się kontrole okresowe, doraźne oraz problemowe. Kontrole okresowe są najczęstszym trybem prowadzenia postępowania i są to kontrole rutynowe, przeprowadzane planowo u wszystkich płatników składek. Obejmują one stosunkowo naj-

¹² <http://poradnik.ngo.pl/kontrola-zus-w-ngo>, dostęp: 02.10.2018

¹³ <http://poradnik.ngo.pl/kontrola-zus-w-ngo>, dostęp: 02.10.2018

¹⁴ R. Blicharz, Kontrola przedsiębiorcy, Wydawnictwo CeDeWu, Katowice 2017

szerszy zakres czynności. Inspektor ZUS weryfikuje prawie wszystkie aspekty rozliczeń płatnika zarówno dotyczące składek, jak i ustalania wysokości świadczeń oraz dokumentowania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych¹⁵. Kontrole doraźne z kolei wszczynane są doraźnie, najczęściej na podstawie skargi osoby ubezpieczonej, stwierdzenia nieprawidłowości przez ZUS, uzasadnionego podejrzenia o działania niezgodne z prawem lub mające na celu obejście przepisów prawa. Są to kontrole o stosunkowo wąskim zakresie przedmiotowym, dotyczą bowiem najczęściej wyjaśnienia dokładnie tej okoliczności, która stała się przyczyną kontroli. Podczas kontroli doraźnej sprawa wskazana w zakresie kontroli jest badana bardzo wnikliwie, kontrolujący gromadzi wszelkie dowody z nią związane, analizuje dokumentację, przesłuchuje płatnika i ubezpieczonych. Kontrole problemowe natomiast są przeprowadzane w celu zbadania jednego, konkretnego aspektu spośród punktów zakresu kontroli. Wszczynane są z reguły w sytuacji, kiedy w wyniku analizy konta płatnika zostają stwierdzone powtarzające się błędy w danym obszarze, gdy z posiadanych przez ZUS informacji wynika, że płatnik stosuje praktyki bezprawne lub mające na celu obejście prawa oraz gdy w przepisach zaszyły znaczące zmiany mające wpływ na rozliczenia płatników z ZUS¹⁶.

Inspektor kontroli Zakładu Ubezpieczeń Społecznych jak wspomniano wyżej wszczyna kontrolę u płatnika składek po okazaniu legitymacji służbowej i po doręczeniu upoważnienia do przeprowadzenia kontroli. Upoważnienie to powinno zawierać wskazanie podstawy prawnej, oznaczenie jednostki organizacyjnej Zakładu, datę i miejsce wystawienia, imię i nazwisko inspektora kontroli Zakładu oraz numer jego legitymacji służbowej, oznaczenie kontrolowanego płatnika składek, wskazanie daty rozpoczęcia kontroli oraz podpis osoby udzielającej upoważnienia z podaniem zajmowanego stanowiska lub funkcji, jak również pouczenie o prawach i obowiązkach kontrolowanego płatnika składek¹⁷.

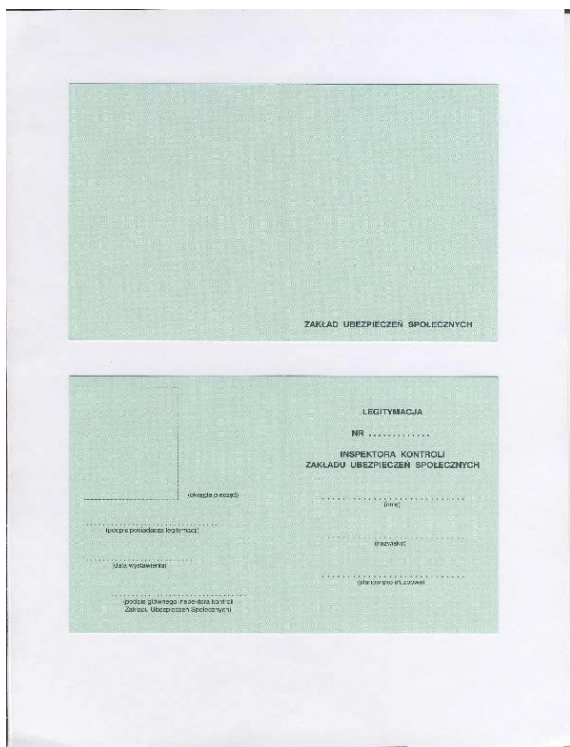
Poniżej znajduje się wzór legitymacji służbowej inspektora kontroli ZUS.

¹⁵ art. 89 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych

¹⁶ E. Klimut, Kontrola wykonywania zadań z zakresu ubezpieczeń społecznych, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Warszawa 2017

¹⁷ I. Jędrasik-Jankowska, Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2018

Rys. 1. Wzór legitymacji służbowej inspektora kontroli ZUS

Źródło: <http://www.zus.pl/firmy/kontrola/wzory-dokumentow>, dostęp: 01.10.2018

Płatnicy składek podczas kontroli mają obowiązek udostępnić wszelkie księgi, dokumenty i inne nośniki informacji związane z zakresem kontroli oraz udostępnić do oględzin składniki majątku. Mają obowiązek również sporządzić i wydać kopie dokumentów związanych z zakresem kontroli i zapewnić niezbędne warunki do przeprowadzenia czynności kontrolnych. Płatnik ma obowiązek ponadto udzielać wyjaśnień i przedstawić tłumaczenia dokumentacji sporządzonej w języku obcym na język polski. Przedsiębiorca ma prawo złożyć sprzeciw, gdy inspektor kontroli ZUS rozpoczął i przeprowadza kontrolę z naruszeniem przepisów ustawy – Prawo przedsiębiorców. Sprzeciw może również złożyć w imieniu przedsiębiorcy osoba upoważniona. Sprzeciw należy złożyć na piśmie wraz z uzasadnieniem i zawiadomić na piśmie inspektora kontroli ZUS w terminie 3 dni roboczych od dnia, w którym rozpoczęła się kontrola lub wystąpienia przesłanki do wniesienia sprzeciwu. Inspektor w takiej sytuacji wstrzymuje kontrolę

i zostaje rozpatrzony sprzeciw w ciągu trzech dni roboczych od dnia, w którym został otrzymany. W wyniku sprzeciwu wydane jest postanowienie o odstąpieniu od czynności kontrolnych lub o ich kontynuowaniu¹⁸. Przedsiębiorca ma również prawo do zażalenia na otrzymane postanowienie, które rozstrzygane jest w ciągu siedmiu dni od dnia, w którym ZUS je otrzymał. Jeśli sprzeciw lub zażalenie nie zostaną rozpatrzone w terminie jest to równoznaczne z uznaniem słuszności sprzeciwu lub zażalenia. Na postanowienie w sprawie zażalenia można wnieść skargę do sądu administracyjnego na przewlekłe prowadzenie kontroli w terminie 30 dni od dnia, w którym przedsiębiorca otrzyma postanowienie o rozpatrzeniu zażalenia, skarga jednak nie wstrzymuje kontroli¹⁹.

Postępowanie kontrolne, wszczęte w dniu dostarczenia płatnikowi upoważnienia do przeprowadzenia kontroli, kończy się doręczeniem mu protokołu kontroli, który zawiera wszystkie ustalenia dokonane w toku kontroli. Inspektor kontroli ZUS sporządza w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach protokół kontroli, który powinien zawierać oznaczenie jednostki organizacyjnej ZUS, dane kontrolowanego płatnika składek, dane inspektorów kontroli ZUS, którzy przeprowadzają kontrolę, zakres kontroli, czas trwania czynności kontrolnych, opis ustaleń z kontroli, przedstawienie dowodów, pouczenie o prawie złożenia zastrzeżeń, pieczęć i podpis inspektorów oraz informacje o wpisie do książki kontroli. Kontrola uznana jest za zakończoną w momencie dostarczenia protokołu kontroli płatnikowi. Płatnik nie ma możliwości odwołania się od ustaleń protokołu do wyższej instancji, może jednak wnieść do niego zastrzeżenia, aczkolwiek do tych zastrzeżeń odniesie się jedynie inspektor przeprowadzający postępowanie²⁰. Podważenie ustaleń kontroli może nastąpić dopiero po wydaniu przez ZUS decyzji, która kończy postępowanie przed organem rentowym i od której przysługuje płatnikowi odwołanie do sądu. O zasadności stanowisk

¹⁸ Praktyczny Informator, Korespondencja ZUS, http://m.publio.pl/files/samples/45/e6/82/119930/Korespondencja_z_ZUS._Wzory_pism_przyklady_wyjasnienia_eksperta_demo.pdf dostęp: 01.10.2018

¹⁹ J. Stolarska, Jakie prawa i obowiązki ma płatnik składek podczas kontroli ZUS, INFORKE, sierpień 2013, <http://sklep.infor.pl/pliki/00/gratis/08-2013-Jakie-prawa-i-obowiazki-ma-platnik-skladek-podczas-kontroli-ZUS.pdf>, dostęp: 29.09.2018

²⁰ Ł. Jurek, Charakter prawny aneksu do protokołu kontroli płatnika składek. Wybrane zagadnienie, Studenckie Zeszyty Naukowe UMCS 2018, file:///D:/Users/OP/Downloads/1406-1118.pdf, dostęp: 02.10.2018

obu stron rozstrzyga sąd, uchylając sporną decyzję ZUS lub oddalając odwołanie płatnika. Ostatnim obowiązkiem związanym z postępowaniem kontrolnym jest złożenie korekty dokumentacji zgodnie z ustaleniami kontroli oraz opłacenie zaległych składek wraz z odsetkami jeśli w wyniku kontroli dokonano przypisu składek. Płatnik składek jest zobowiązany dokonać korekty w złożonych do ZUS dokumentach w terminach 30 dni od dnia otrzymania protokołu kontroli, 7 dni od dnia uprawomocnienia się decyzji ZUS²¹.

Wpływ kontroli Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na bezpieczeństwo ekonomiczne

Polska, podobnie jak wiele innych państw europejskich działa na zasadzie odpowiedzialności państwa za obywatela i jeśli którykolwiek z obywateli nie przystąpiłby do ubezpieczenia, wszyscy ci, którzy do niego przystąpili musieliby ponieść konsekwencje nieprzystąpienia jednego z obywateli systemu ubezpieczeń społecznych. Dobrze działający system zabezpieczenia społecznego jest gwarantem życia na w miarę wysokim poziomie społeczeństwa. Przedsiębiorcy mają obowiązek zgłaszania swoich pracowników do ubezpieczeń społecznych oraz ubezpieczenia zdrowotnego i jeśli robią to w sposób uczciwy i rzetelny przyczyniają się do zwiększenia ich okresów składkowych, które wliczają się do świadczeń emerytalno-rentowych oraz ilości składek zaewidencjonowanych na ich kontach w Kompleksowym Systemie Informatycznym odpowiadających za wysokość świadczeń. Często pracodawcy zawierają z pracownikami umowy o pracę i umowy zlecenie na najniższe wynagrodzenie lub stawkę godzinową obowiązującą w Polsce a w rzeczywistości wypłacają im wyższe niż na tych umowach wynagrodzenia w gotówce. W ten sposób przedsiębiorcy szukają oszczędności unikając płacenia wyższych składek, natomiast działa to niekorzystnie w konsekwencji dla pracowników, na wysokość ich przyszłych emerytur, rent czy świadczeń w przypadku choroby, macierzyństwa czy też nieszczęśliwego wypadku. Niestety ten proceder jest praktycznie nie do wykrycia przez inspektorów ZUS. Dla bezpieczeństwa ekonomicznego wszystkich obywateli każdy przedsiębiorca

²¹ M. Łapanowski w: J. Wantoch-Rekowski, Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz, Toruń - Warszawa 2007, file:///D:/Users/OP/Downloads/1406-1118.pdf, dostęp: 02.10.2018

powinien zgłaszać pracowników i opłacać wszystkie składki zgodnie z uregulowaniami prawnymi²².

Kontrola ZUS jest istotna z tego względu, że dzięki niej uwidaczniane są niejednokrotnie uchybienia przedsiębiorców, którzy próbują uchylić się od obowiązków płacenia składek w sposób uczciwy. Ujawnione w wyniku kontroli nieprawidłowości wskazane zostają w protokole kontroli jako m. in. przypis składek na poszczególne fundusze, które płatnik jest zobowiązany opłacić wraz z odsetkami lub odpis składek na poszczególne fundusze, które wracają do płatnika jeśli opłacił on ich za dużo. Odpis składek na ubezpieczenia wpływa na bezpieczeństwo ekonomiczne przedsiębiorców natomiast przypis składek wraz z odsetkami zwiększą wpływy do Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, NFZ, Funduszu Pracy, Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych i Funduszu Emerytur Pomostowych co z kolei ma ogromne znaczenie na bezpieczeństwo ekonomiczne ubezpieczonych będących pracownikami ponieważ jest więcej środków na świadczenia wypłacane nie tylko z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ale też innych instytucji, które są finansowane z poszczególnych funduszy²³.

Przykładem kontrolowanym przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest zawieranie umowy z pracownikiem, który zaraz po rozpoczęciu stosunku pracy idzie zwolnienie lekarskie. W takim przypadku może dojść do podejrzeń, że celem zatrudnienia nie było świadczenie pracy. Konsekwencją tego może być podważenie zasadności zgłoszenia pracownika do ubezpieczeń społecznych. Zgłoszenie do ubezpieczeń społecznych osoby, której brakuje okresu zatrudnienia w celu nabycia świadczeń emerytalno-rentowych, również może budzić podejrzliwość ZUS. W przypadku stwierdzonych naruszeń, może nawet dojść do konieczności zwrotu przez pracownika wypłaconych zasiłków, wraz z odsetkami²⁴.

Tylko w styczniu 2016 roku ZUS przeprowadził ponad 5 tys. kontroli. Stwierdzono, że firmy muszą dopłacić blisko 10 mln zł składek²⁵.

Specjalnie przygotowane oprogramowanie informatyczne typuje

²² <https://www.rp.pl/ZUS/301109993-ZUS-podwaza-ubezpieczenie-czyli-kontrola-po-zakonczeniu-dwuletniego-okresu-oplacania-preferencyjnych-skladek.html>, dostęp: 01.10.2018

²³ <http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/1027683,kontrola-zus-przedsiębiorcy-odprowadzajacy-tylko-skladki-zdrowotne.htm>, dostęp: 01.10.2018

²⁴ <http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/1027683,kontrola-zus-przedsiębiorcy-odprowadzajacy-tylko-skladki-zdrowotne.html>, dostęp: 01.10.2018

²⁵ <https://www.gofin.pl/skladki-zasilki-emerytury/17,2,109,167122,jak-przygotowac-sie-na-kontrolę-z-zus.html>, dostęp: 01.10.2018

płatników składek z wykorzystaniem systemowej analizy polegającej m.in. na kojarzeniu danych zaewidencjonowanych na kontach płatników składek oraz kontach ubezpieczonych²⁶.

Podsumowanie

W powyższej publikacji opisano mechanizm kontroli płatników składek przeprowadzanej przez inspektorów kontroli ZUS i jego wpływa na bezpieczeństwo ekonomiczne jednostki (przedsiębiorców i pracowników). Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest bowiem uprawniony do sprawdzenia, czy i jak płatnicy składek wykonują nałożone na nich zadania i obowiązki w zakresie ubezpieczeń społecznych. Taka kontrola polega przede wszystkim na weryfikacji dokumentacji związanej ze zgłaszaniem do ubezpieczeń oraz naliczaniem składek ubezpieczeniowych za zatrudnione przez płatnika osoby. Z pewnością można by wymieniać więcej kwestii sprawdzanych przez inspektorów kontroli podczas czynności kontrolnych mających wpływ na bezpieczeństwo ekonomiczne ale w związku z ograniczeniami dot. ilości tekstu w artykule nie mogłem ich przytoczyć.²⁷.

Bibliografia:

1. Blicharz R., Kontrola przedsiębiorcy, Wydawnictwo CeDeWu, Katowice 2017
2. Jędrasik - Jankowska J., Pojęcie i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2018
3. Klimut E., Kontrola wykonywania zadań z zakresu ubezpieczeń społecznych, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Warszawa 2017
4. Łopacińska E., Zreformowany ZUS – ubezpieczenia według nowych zasad, fRf, Warszawa 1999
5. Łopanowski M. W: Wantoch – Rekowski J., Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarze, Toruń - Warszawa 2007
6. Zołotar A., Kontrola działalności gospodarczej przedsiębiorcy, Seria Zarządzanie, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2009
7. Finanse Ubezpieczeń Społecznych, Uniwersytet Warszawski,

²⁶<http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/1027683,kontrola-zus-przedsiębiorcy-odprowadzajacytylko-skladki-zdrowotne.html>, dostęp: 01.10.2018

²⁷<https://www.gofin.pl/skladki-zasilki-emerytury/17,2,109,167122,jak-przygotowac-sie-na-kontrolę-z-zus.html>, dostęp: 01.10.2018

Wydział Nauk Ekonomicznych 2011

8. Ubezpieczenia społeczne, opracowanie zbiorowe, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2014.

Akty prawne:

1. Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2018 r. poz. 646)

2. Ustawa z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. 1998 nr. 137, poz. 887)

3. Wyrok SN z 4 sierpnia 2005 r. UK 16/05, OSNP 2006/11-12/191

Źródła Internetowe:

http://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2013/03/ps_11-12_2011_1_hrynkiewicz.pdf

<https://www.podatki.biz/info/gazetapodatnika/>,

<http://sklep.infor.pl/pliki/00/gratis/08-2013-Jakie-prawa-i-obowiazki-ma-platnik-skladek-podczas-kontroli-ZUS.pdf>,

<http://www.zus.pl/documents/10182/1507934/01+>

<http://coin.wne.uw.edu.pl/gkula/FUS%201.pdf>,

<http://www.zus.pl/pracujacy/system-ubezpieczen-spoecznych-w-polsce/platnicy-skladek-na-ubezpieczenia-spoeczne>,

https://kadry.infor.pl/kadry/ubezpieczenia/zasady_podlegania/414171,Kontrola-ZUS.html,

<http://www.zus.pl/przedmiot-i-zakres-kontroli>,

<http://www.zus.pl/firmy/kontrola/wzory-dokumentow>,

<http://poradnik.ngo.pl/kontrola-zus-w-ngo>,

http://m.publio.pl/files/samples/45/e6/82/119930/Korespondencja_z_ZUS._Wzory_pism_przyklady_wyjasnienia_eksperta_demo.pdf,

<https://www.rp.pl/ZUS/301109993-ZUS-podwaza-ubezpieczenie-czyli-kontrola-po-zakonczeniu-dwuletniego-okresu-oplacania-preferencyjnych-skladek.html>,